

บทที่ 6

วิธีการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกแนวทางเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรมหลักที่แต่ละประเทศร่วมกันร่างในข้อตกลงได้อย่างน้อย 5 ข้อจาก 8 ข้อ
2. อธิบายคุณลักษณะของเยาวชนเชิงจริยธรรมได้
3. ระบุวิธีการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมได้เป็นข้อ ๆ อย่างน้อย 5 ข้อ
4. อธิบายพร้อมยกตัวอย่างวิธีการตามที่ระบุในข้อ 3 ได้ อย่างน้อย 3 ข้อ

แนวคิด

การพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมมีหลายแนวทาง และหลายวิธีการ ผู้ที่จะเลือกแนวทางและวิธีการหนึ่งวิธีการใดไปใช้ จะต้องคำนึงถึงผู้เรียน สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม ลักษณะกระบวนการ วิชา สื่อและอุปกรณ์ ตลอดจนทักษะ ความถนัดของผู้สอนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญด้วย

ค่านิยมที่ควรปลูกฝัง

หลายประเทศตื่นตัวที่จะปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ประชากรของตน นับตั้งแต่โลกเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจแก่ชนในชาติไม่ให้เกิดภัยตามค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปและแพร่สะพัดไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว

ในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ละเขต (County) พยายามศึกษาและระบุค่านิยมหลักที่พึงปลูกฝังแก่เยาวชนไว้ชัดเจน เช่น ในเขตบัลติมอร์ (Baltimore County Public School) ระบุว่าควรพัฒนาส่งเสริมและปลูกฝังค่านิยมดังต่อไปนี้ (Kirschenbaum 1995, 61)

- ความสุภาพอ่อนโยน (Courtesy)
- ความซื่อสัตย์ (Honesty)
- ความรับผิดชอบ (Responsibility)
- ความเข้มแข็งอดทน (Tolerance)
- ความรักชาติ (Patriotism)

- ความเมตตากรุณา (Compassion)

ขณะที่โรงเรียนประถมศึกษา ฟอर्थ วอชิงตัน ในแคลิฟอร์เนีย ได้ระบุค่านิยมไว้ 7

ประการ คือ (Sparks 1991, 181-182)

1. ความซื่อสัตย์

- ไว้เนื้อเชื่อใจ วางใจ (Trustworthy)
- จริงใจ (Truthful)
- ศีลธรรม (Ethical)

2. ความรับผิดชอบ

- พึ่งพาอาศัยได้ (Dependable)
- มีประ โยชน์ (Accountable)
- จิตใจอนุรักษ์ (Conservation Mind)

3. ความนับถือ (Respectful)

- ความสุภาพอ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Courteous)
- เคารพกฎหมาย
- รักชาติ (Patriotism)

4. การอุทิศ (Dedicated)

- ความกล้าหาญ (Courageous)
- ความเกี่ยวข้องพัวพัน (Involve)
- ความซื่อตรง (Faithful)

5. ความพากเพียรพยายาม (Perseverant)

- ความขยันหมั่นเพียร (Industrious)
- มีวินัยในตนเอง (Self Disciplined)
- ขยัน (Deligent)
- เข้าใจความคิด (Resourceful)

6. ความนับถือตนเอง (Self Respecting)

- ขอมรับตนเอง (Self Accepting)
- เชื่อมั่นในตนเอง (Confident)
- ยืดหยุ่นได้ ปรับตัวเองได้ (Resilient)

- สุขภาพจิตดี (Heath Minded)

7. เอาใจใส่ผู้อื่น (Councerned for others)

- เป็นมิตร (Friendly)
- เป็นประโยชน์ ชอบช่วยเหลือ (Helpful)
- เอาอกเอาใจ คิดถึงผู้อื่น (Considerate)
- ยุติธรรม (Fair)
- ให้ความร่วมมือ (Cooperative)

ในประเทศแคนาดา กระทรวงศึกษาธิการ แห่งมณฑลออนตาริโอ (Ontario) กำหนดค่านิยมสำหรับปลูกฝังให้นักเรียนระดับประถม – มัธยม ในโรงเรียน ดังต่อไปนี้ (Wideman and Wood 1983, 6)

- ความเมตตา (Compassion)
- ความอดทน (Patience)
- ความร่วมมือ (Cooperation)
- ความสงบ (Peace)
- ความสุภาพอ่อนโยน (Courtesy)
- ความอิสระ (Freedom)
- ความมีน้ำใจ (Generosity)
- ความซื่อสัตย์ (Honesty)
- ความยุติธรรม (Justice)
- ความจงรักภักดี (Loyalty)
- ความรู้จักประมาณ (Moderation)
- ความรักสิ่งแวดล้อม (Respect for the Environment)
- ความนับถือผู้อื่น (Respect for others)
- ความนับถือตนเอง (Respect for self)
- ความรับผิดชอบ (Responsibility)
- ความมีวินัยในตนเอง (Self Discipline)
- มีความรู้สึกไว (Sensitivity)
- มีความเข้มแข็ง (Tolerance)

ไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่ค่านิยมเหล่านี้คล้ายคลึงกับคำขวัญของลูกเสือที่ใช้ปลูกฝังเยาวชนทั่วโลก ซึ่งกล่าวว่า

ลูกเสือต้อง ไว้วางใจได้ ซื่อสัตย์ นำเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นมิตร มีเมตตากรุณา สุภาพ เชื้อพียง ร่าเริง สะอาด กล้าหาญ มัธยัสถ์ (Thrift) และอ่อนน้อมถ่อมตน (Reverent)

จากการสำรวจของ Rose และ Gallop ในวารสาร Phi Delta Kappa (1993, 137-152) พบว่าเมื่อกำหนดค่านิยมทั้งหลายให้เลือก บุคคล จะให้การยอมรับค่านิยมดังต่อไปนี้

ค่านิยม	% การยอมรับ
ความซื่อสัตย์	97
ความเป็นประชาธิปไตย	93
ความรักชาติ	91
ความรักเพื่อนและครอบครัว	91
ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage)	91
ปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Golden Rule)	90

ในปี 2535 ผู้นำด้านค่านิยม จริยธรรม ประชากรศึกษา และผู้เกี่ยวข้องจาก 29 ประเทศ มาชุมนุมกันที่รัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ร่างข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งมีเรื่องค่านิยมจริยธรรมหลักรวมอยู่ด้วย 8 ข้อ สรุปได้ดังนี้ (Kirschenbaum 1994, 64-65)

1. คนรุ่นต่อไปจะต้องคอยดูแลชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกในยุควิกฤตด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ
2. ในช่วงเวลานั้น ความอยู่รอดของสังคมขึ้นอยู่กับประชาชนที่มีความห่วงใย เอาใจใส่ซึ่งกันและกันด้วยคุณลักษณะของจริยธรรม
3. ประชาชนไม่สามารถพัฒนาลักษณะทางจริยธรรมได้โดยอัตโนมัติ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝัง อบรม สั่งสอน เยาวชนเกี่ยวกับค่านิยม และความสามารถด้านการตัดสินใจทางจริยธรรมด้วย
4. ลักษณะนิสัยที่มีประสิทธิภาพมาจากค่านิยมทางจริยธรรม ซึ่งหยั่งรากลึกอยู่ในสังคมในระบอบการปกครองประชาธิปไตย คือ

- ความนับถือยำเกรง (Respect)
- ความรับผิดชอบ (Responsibility)
- ความเป็นที่ไว้วางใจ (Trustworthiness)
- ความเอาใจใส่ (Caring)
- ความยุติธรรม และความเสมอภาค (Justice and Fairness)
- ความเป็นพลเมืองดี (Civic Virtue and Citizenship)

5. ค่านิยมทางจริยธรรมหลักเหล่านี้ ซึ่งบ่งถึงความแตกต่างของวัฒนธรรม ศาสนา และ สังคม เศรษฐกิจ ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้อย่างน่าอัศจรรย์

6. จุดแรกและสำคัญที่สุดในการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมเหล่านี้เป็นหน้าที่ของ ครอบครัวและชุมชน สำหรับโรงเรียนและองค์กรเกี่ยวกับเยาวชนทั้งหลาย จะต้องรับผิดชอบช่วยเหลือพัฒนาการทางลักษณะอันดีงามของเยาวชนด้วยเหมือนกัน

7. ต้องไม่ลืมว่าการทำงานร่วมกัน ประสานงานกันจะแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบได้ดีที่สุด

8. ลักษณะนิสัยของเยาวชนและผลงานของเขาจะสะท้อนลักษณะนิสัยและผลงานของสังคมด้วย ดังนั้นผู้ใหญ่ทุกคนจึงต้องรับผิดชอบในการสั่งสอน ปฏิบัติเป็นแบบอย่างค่านิยมเหล่านั้นเช่นเดียวกับสถาบันในสังคมทั้งหลายก็มีหน้าที่พัฒนาค่านิยมและจริยธรรมด้วยเช่นเดียวกัน

รัฐบาลไทยตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมในสังคมไทยอย่างรีบด่วน หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 จึงได้บรรจุเรื่องนี้ไว้ในหลักสูตรทุกระดับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นอุดมศึกษา มีเนื้อหาที่เป็นความรู้ของกระบวนการวิชาโดยตรง อยู่ในโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งวิชาบังคับแกน วิชาบังคับเลือก วิชาเลือกเสรี หลายกระบวนการวิชา ในส่วนที่เป็นกิจกรรมได้กำหนดให้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยปลูกฝังนักเรียนเพื่อก่อให้เกิดค่านิยมที่พึงประสงค์ และจริยธรรมดังได้กล่าวโดยละเอียดแล้วในบทที่ 2 ซึ่งว่าด้วย “ค่านิยมและจริยธรรมในหลักสูตร”

จากรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา ครั้งที่ 4 เรื่องแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของเยาวชน ของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2527, 93-96) กำหนดคุณลักษณะของนักเรียนเชิงวิชาการ ดังนี้

1. คุณลักษณะทางด้านความรู้

2. คุณลักษณะทางด้านความคิด (วิธีการหาความรู้)
3. คุณลักษณะทางการนำความรู้และความคิดไปใช้

คุณลักษณะของนักเรียนเชิงการงาน คือ

1. มีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องต่อการทำงานและอาชีพ
2. มีนิสัยและจริยธรรมพื้นฐานในการทำงาน
  - ขยัน
  - รับผิดชอบ
  - ทักษะ
  - อดทน/สู้งาน
  - ทำงานเป็นกลุ่ม
3. มีความรู้เกี่ยวกับโลกแห่งการทำงานและอาชีพ
4. มีทักษะในการทำงานและประกอบอาชีพตามระดับการศึกษา

คุณลักษณะของเยาวชนเชิงจริยธรรม

1. ความรู้เชิงจริยธรรม
2. ทัศนคติเชิงจริยธรรม
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม
4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

จากการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรม (2523, 85) ของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มีมตินำจริยธรรมหลัก 8 ประการ มาพัฒนาการสอนเสริมสร้าง ดังนี้

1. การใฝ่สัจจะ หรือใฝ่สัจธรรม
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
3. เมตตากรุณา
4. สติสัมปชัญญะ
5. ไม่ประมาท
6. ซื่อสัตย์สุจริต
7. ขยันหมั่นเพียร
8. หิริโอคตปละ

รูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม

1. วิธีสอนที่ประยุกต์เทคนิคการปรับพฤติกรรม
2. วิธีสอนที่ประยุกต์เทคนิคของการเสริมสร้างเจตคติ
3. วิธีสอนตามปกติของโรงเรียนตามแนวการใช้หลักสูตร

วิธีปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม

ในการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมนั้น ควรจะเริ่มด้วยการตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่า ต้องการปลูกฝังค่านิยมหรือจริยธรรมใด แล้วจึงหาวิธีการ กิจกรรม หรือองค์ประกอบจำเป็นอื่น ๆ ต่อไป

วิธีที่จะปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมที่จะเสนอต่อไปนี้ ขอให้ผู้สอนพิจารณาว่า จะประยุกต์ใช้กับเนื้อหาใด นักเรียนกลุ่มใด

1. การใช้นิทาน วรรณคดี หรือข่าวสารจากชีวิตจริง

นิทาน วรรณคดี หรือเรื่องราวต่าง ๆ จากชีวิตจริงที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมและจริยธรรมที่ต้องการ ครูอาจเล่าให้นักเรียนฟัง แล้วให้ออกสัณนักเรียนได้อภิปรายข้อคิด ปัญหาที่เกิดจากเรื่องดังกล่าวนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปข้อคิดเพื่อเสนอวิธีแก้ปัญหาและวิเคราะห์ต่อไป

เพื่อฝึกทักษะการพูดและการอ่านควบคู่กันไปด้วย ครูอาจให้นักเรียนเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยให้เวลาในการเตรียมตัวค้นคว้า เรื่องที่ตนชอบจากวรรณคดี นิทาน หรือเรื่องราวจากแหล่งอื่น ๆ อ่านล่วงหน้าและนำมาเล่าเป็นรายบุคคล หรืออาจแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5 – 6 คน ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาเล่าคนละไม่เกิน 5 นาที ครูกำหนดให้นักเรียนเป็นกรรมการเพื่อหาข้อคิดและหัวข้อที่จะนำไปสู่การอภิปรายให้ตรงประเด็นค่านิยมและจริยธรรม ครูควรเสริมแรงผู้ที่เล่าเรื่องได้ดี มีสาระ โดยการชมเชยหรือให้รางวัล

ตัวอย่างค่านิยม จริยธรรม จากประวัติศาสตร์ วรรณคดี หรือชีวิตจริงของบุคคลในปัจจุบัน

ความซื่อสัตย์

- เรื่องพันท้ายนรสิงห์ (ประวัติศาสตร์)
- พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ปัจจุบัน)
- กวนอู (วรรณคดี-สามก๊ก)

ความเมตตากรุณา

- เรื่องจากพุทธประวัติ ชาคคต่าง ๆ เช่น พระเวสสันดรชาคค
- พระปิยมหาราช (ประวัติศาสตร์)
- พระภัทรมหาราช (ปัจจุบัน)
- หรือระบุนชื่อคนในปัจจุบันที่ครูและนักเรียนรู้จักก็ได้

ความกล้าหาญ

- สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
  - สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
  - ท้าวเทพกษัตรี – ท้าวศรีสุนทร
  - ชาวบ้านบางระจัน
  - พ่อคำ แห่งอนุสาวรีย์วีระไทย กำแพงศิราวุธ กองทัพอากาศที่ 4 จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ฯลฯ

ความอ่อนน้อมถ่อมตน

- มหาคมะคานธี (บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์)
  - ข้อความจากจดหมายพอสอนลูก พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5
  - หรือบุคคลที่ครูและนักเรียนเห็นว่ามัลักษณะอ่อนน้อมถ่อมตน
- ฯลฯ

ความขยันหมั่นเพียร

- กำนันจูล คุ่มวงศ์
- ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม } เกษตรกรตัวอย่าง
- คุณขวัญแก้ว วัชรโรทัย (ปัจจุบัน)

2. การใช้ชีวิตทัศน ภาพยนตร์ แดบบันทีกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปรงใส

ครูควรเลือกเนื้อหาที่เป็นตอนสำคัญของเรื่องมาให้แก่นักเรียนดู เพราะเวลาจำกัดจึงไม่สามารถจะฉายทั้งเรื่องได้

แนะนำรายการโทรทัศน์ที่ดีแก่นักเรียน โดยบอกให้ไปดูเป็นการบ้าน เช่น ให้อ่าน การสารคดีช่อง 5 หรือช่อง 11 (หรือบันทึกลงเทปมาดูในชั้นเรียน) โดยครูให้คำแนะนำเรื่องต่อไปนี้อย่างกว้าง ๆ คือ

1. ให้แนะนำคำนิยม หรือจริยธรรมก่อนที่จะให้นักเรียนไปดูรายการนั้น ๆ โดยโน้มน้าวให้นักเรียนสนใจเรื่อง
2. ตั้งคำถามให้นักเรียนตอบ หรือบอกสิ่งที่นักเรียนต้องค้นหาจากเรื่องที่จะดู
3. ติดตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยให้ออกสาธยายอภิปราย หรือจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ร่วมทำเพื่อแสดงเป้าหมายของคำนิยม/จริยธรรม

ในสมัยนี้แทบทุกครอบครัวมีวิทยุ-เทป ครูอาจคุยกับนักเรียนถึงเพลงที่นักเรียนชอบแล้วให้เขาค้นหาเพลงที่นำเนื้อเรื่องบ่งบอกถึงคำนิยม/จริยธรรม เรื่อง..... (ที่ครูต้องการ เช่น ความสามัคคี ความรักความเมตตาผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) ให้นำเพลงนั้นมาในชั้นเรียน สมัยปัจจุบันนักเรียนวัยรุ่นส่วนมากชอบดนตรี การใช้วิธีนี้จะได้รับความร่วมมือจากนักเรียนเป็นอย่างดี ทั้งนี้ครูต้องเขียนเนื้อเรื่องให้นักเรียนทั้งชั้นอ่านด้วย เพราะกิจกรรมนี้ไม่ได้มุ่งความเพลิดเพลินกับจังหวะ หรือทำนองเพลงแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องการคัดเลือกคำนิยมและจริยธรรมจากเนื้อเพลงเป็นส่วนสำคัญ

3. การตั้งความคาดหวัง (Expectation)

ในการปลูกฝังคำนิยม/จริยธรรม ความคาดหวังของครูเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่ง หากเราตั้งความหวังไว้สูง นักเรียนก็จะประสบความสำเร็จสูงด้วย (Benard 1998, 44-48) ซึ่งนำมาใช้ได้กับการปลูกฝังคำนิยมและจริยธรรม หากครูหวังจะให้นักเรียนเป็นเด็กดี มีความประพฤติ การปฏิบัติตนเป็นที่ต้องการของสังคม เช่น มีความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้การยอมรับนับถือบุคคลอื่น ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น ครูควรใช้ความคาดหวังกับนักเรียน ซึ่งนักเรียนก็ควรเป็นดังที่ครูหวังไว้

ด้วยเหตุที่นักเรียนยังมีแนวคิดที่ไม่แน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงได้ พวกเขาอาจจะเชื่อตามที่บิดามารดา ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ เพื่อน และบุคคลที่สำคัญอื่น ๆ บอกการตั้งความหวังให้ทั้ง

คุณและโทษ หากครูบอกนักเรียนว่าเขาเป็นคนที่น่ารัก มีความรับผิดชอบ มีความสามารถ และครูต้องการให้เขามีความประพฤติอย่างนั้น พวกเขาจะมีความมั่นใจพยายามปฏิบัติตนเป็นคนดีเป็นตัวของตัวเองดังกล่าว แต่ในทางตรงกันข้าม หากเราสื่อสารให้นักเรียนเข้าใจว่าครูตั้งความหวังให้เขา ไม่มีความกล้าหาญ ขาดความรับผิดชอบ เห็นแก่ตัว ฯลฯ นักเรียนก็จะรับทราบและซึมซับความคาดหวังเหล่านี้ไว้ในจิตใจด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม นักเรียนส่วนมากมักจะประพฤติปฏิบัติตนตามที่ครูคาดหวัง เพราะพวกเขาเคารพ รัก นับถือครูและไม่ต้องการให้ครูต้องผิดหวัง ประเด็นนี้สำคัญที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมแก่นักเรียนในภาวะที่พวกเขายังไม่สามารถตัดสินใจตัดสินใจได้ด้วยตนเองได้ เมื่อถึงเวลาที่เขาได้ศึกษาและมีความรู้เรื่องจริยธรรมมากยิ่งขึ้น เขาก็จะพิจารณาและตัดสินใจประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อของตัวเองได้ต่อไป

ความเชื่อมั่นของครูที่คาดหวังไว้กับนักเรียน สามารถเป็นแรงผลักดันอันสำคัญสำหรับกระบวนการศึกษา พัฒนาค่านิยม เกี่ยวกับเรื่องนี้ เมอร์ริลล์ ฮาร์มิน (Merrill Harmin) กล่าวไว้ว่า “... ด้วยคำพูด และการกระทำ เรบอกพวกเขาว่า เรารู้ว่าเขาสามารถทำได้ เราเชื่อว่าเขาต้องทำ และเหนืออื่นใดเราเอาใจใส่ในสิ่งที่เขาทำ” (1990, 3)

สรุปแนวทางการตั้งความคาดหวังของครูไว้ดังนี้

1. หวังให้สูง (Hold High Expectations)

ให้เชื่อกศิกภาพของนักเรียนโดยการตั้งเกณฑ์มาตรฐานให้สูง และหวังจะได้รับผลที่สูงด้วย ครูเองต้องระลึกไว้เสมอว่านักเรียนของท่านไม่แตกต่างกับนักเรียนโรงเรียนที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ พวกเขาทุกคนมีความสามารถ

2. เชื่อนั่นในตนเอง (Believe in Yourself)

การศึกษาค่านิยมให้ประสบความสำเร็จนั้น นอกจากการตั้งความหวังนักเรียนของท่านให้สูงแล้ว ตัวครูเองต้องตั้งความหวังไว้ให้สูงด้วย ต้องทำสิ่งที่บุคคลคนอื่นทำได้ให้สำเร็จด้วย หากมีความเชื่อมั่นในตัวเอง

3. สื่อสารความคาดหวัง (Communicate those Expectations)

หนทางหนึ่งคือการบอกให้นักเรียนรับทราบ เช่น ใช้คำพูดดังต่อไปนี้

- ครูเชื่อนะ ว่าเธอต้องทำได้
- ครูรู้นะ ว่าเธอไม่ใช่เป็นคนอย่างนั้น
- เธอเป็นคนน่าไว้วางใจ

- ครูรู้ว่าเธอจะไม่ทำให้ครูผิดหวัง
  - เธอควบคุมตนเองได้ดีมาก
  - ครูทราบว่า เธอรู้สึกเสียใจในสิ่งที่ทำไปแล้ว..... ก็เธอเป็นเด็กนี่นะ.....
  - ครูเชื่อว่า เธอจะได้บทเรียนจากความผิดพลาดครั้งนี้
- ฯลฯ

4. การยกคำพูดผู้อื่นมาอ้างอิง (Quotations)

การอ้างอิงคำพูดผู้อื่น หรือใช้คำพังเพย สุภาษิต มีผลต่อการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครูใช้เขียนติดฝาผนังห้องเรียน ให้นักเรียนเห็นได้ตลอดเวลา โดยใช้คำสั้น ๆ จำง่าย

ครูบางคนเลือกติดสุภาษิต คำพังเพย หรือคำสอน บนผนังห้องตลอดภาคเรียน จนกลายเป็นเครื่องประดับห้อง ในขณะที่ครูบางคนเปลี่ยนตัวอย่างทุกสัปดาห์ หรือทุกวัน ตัวอย่างเช่น

นิมิตต์ สาทรูปานี กตัญญูกตเวทิตา
 ความกตัญญูกตเวทิตา เป็นเครื่องหมายของคนดี
 พุทธสุภาษิต

รู้อะไรรู้กระจ่างเพียงอย่างเดียว
 แต่ให้เชี่ยวชาญเกิดจะเกิดผล
 สุนทรภู่

ไม่ควรถามว่าประเทศชาติทำอะไรให้ท่าน
 แต่ควรถามว่าท่านทำอะไรเพื่อประเทศชาติของท่านบ้าง
 Ask not what your country can do for you,
 but what you can do for your country.
 ประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี

นอกจากจะใช้เป็นแผ่นป้ายติดตามผนังหรือติดตั้งตามสถานที่ต่าง ๆ แล้ว ครูควรใช้คำพูดโดยอ้างอิงถึงคำพูดของบุคคลสำคัญ จากศาสนา วรรณคดี มาผสมผสาน สอดแทรกในการสอน การปฏิบัติงาน และในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย เช่น ขณะที่ครูนำนักเรียนทัศนศึกษาออกสถานที่ ครูบอกนักเรียนโดยกล่าวถึงคำพูดครูใหญ่ที่สั่งว่า “อย่าทิ้งอะไรไว้ นอกจากรอยเท้าของเธอเท่านั้น” หรือครูลูกเสือ-อนุภาชาคนก่อนเคยกล่าวไว้ว่า “ก่อนกลับขอให้ทำที่พักของเธอให้ดีกว่าวันที่เธอมาพัก”

ดังนั้น ครูจึงควรรวบรวมคำพูด กวีนิพนธ์ สุภาษิต คำพังเพย ฯลฯ ไว้บ้างเพื่อจะได้ใช้อ้างอิงในการสอดแทรกเพื่อปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมต่อไป

5. การอธิบาย การเทศนา การตักเตือน (Explanation, Moralizing and Admonition)

การอธิบาย

การอธิบายช่วยนักเรียนให้เข้าใจค่านิยม ความคาดหวัง และกฎระเบียบของครู ด้วยการบอกให้นักเรียนรู้ว่าครูต้องการอะไร อย่างไร เช่น

- นักเรียนที่มีความรับผิดชอบ ต้องทำการบ้านเสร็จเรียบร้อย ส่งตรงเวลา
  - นักเรียนที่รู้จักคุณค่าตัวเอง คือคนที่ไม่ลอกการบ้านใคร ร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อน ช่วยเหลืองานบ้าน ไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์
  - นักเรียนที่มีความเมตตา คือการไม่รังแกเพื่อนหรือสัตว์ ช่วยเหลือผู้อื่น
- ฯลฯ

นอกจากนี้ต้องให้เหตุผลถึงความสำคัญ ความจำเป็นของค่านิยมแต่ละเรื่องด้วย ตัวอย่างคำอธิบายค่านิยมด้านเหตุผลทางจริยธรรมของครู

- เหตุผลประการหนึ่งที่สำคัญมากเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ก็คือ หากคนไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกันแล้ว คนเราจะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
- เธอไม่ควรข้ามถนนโดยไม่ใช้สะพานลอย หรือทางม้าลาย เพราะเธออาจถูกรถชนได้ จากสถิติพบว่าคนที่ไม่ข้ามถนนบนทางข้ามประสบอุบัติเหตุเป็นจำนวนมาก (การปฏิบัติตามกฎหมาย)
- เราเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงทำงานหนักเพื่อความสุขของประชาชน (เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์)

- คนที่รับผิดชอบในการทำงานจะเป็นที่รักของเพื่อน และบุคคลทั่วไป
- เพราะเหตุใดเธอจึงไม่ควรทดลองยาเสพติด ครูจะเล่าอะไรให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องชีวิตจริงของน้ำพุ.....

ฯลฯ

การเทศนาและการว่ากล่าวตักเตือน

ขณะที่ครูอธิบายโดยใช้เหตุผลต่าง ๆ ประกอบการสอน การว่ากล่าวตักเตือนและเทศนาสั่งสอน ต้องใช้การหวานล้อม พุดจาด้วยคำไพเราะอ่อนหวานหรือใช้การบังคับแล้วแต่กรณี ความนุ่มนวลในการว่ากล่าวตักเตือนช่วยให้นักเรียนรับทราบถึงการยอมรับหรือไม่ยอมรับของสังคม อะไรถูก-ผิด ค่านิยมใดเป็นที่พึงประสงค์หรือเป้าหมายจำเป็นของสังคม

อย่างไรก็ตาม มีข้อพึงระวังในการว่ากล่าวตักเตือนดังนี้

1. ไม่ควรตักเตือน ว่ากล่าว สั่งสอน อย่างพร่ำเพรื่อเกินไป จะทำให้นักเรียนเกิดความเคยชิน และเบื่อหน่ายได้
2. ไม่ควรว่ากล่าวอย่างรุนแรง เกร่งเกรียด
3. ไม่ควรใช้คำหยาบ (Harshly)

ฯลฯ

ดังนั้น การจะเทศนาสั่งสอนจึงต้องรำลึกถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. เวลา
2. สถานที่
3. ความแตกต่างของบุคคล
4. ความจริงใจ

6. การยกย่อง สรรเสริญ และชมเชย (Praise, Appreciation)

การชมเชย สรรเสริญ ช่วยเขาวงคนให้เป็นคนน่ารัก มีคุณค่า และมีความสามารถได้ Kirschenbaum อ้าง Simon (1973) นอกจากนั้นการยกย่องชมเชยยังเป็นวิธีที่ใช้ได้ดีกับการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม ไม่ว่าจะเด็กเล็ก วัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ ต่างก็ชื่นชอบในคำชม เพราะทำให้มีความรู้สึก

ที่ตีมีความสุข และชอบที่จะทำในสิ่งที่ได้รับคำชมจะเป็นเรื่องธรรมดา หากครูจะเสริมแรงหรือให้รางวัลนักเรียนด้วยการยกย่องชมเชย ซึ่งเป็นรูปแบบการให้รางวัลที่มีผลดีวิธีหนึ่ง

ในอดีตครูเคยแก้ไขข้อผิดพลาดของนักเรียนด้วยการวิจารณ์ตรง ๆ แต่ปัจจุบันครูต้องสังเกตค่านิยมที่พวกเขาสะท้อนออกมาทางพฤติกรรมว่าเป็นค่านิยม จริยธรรมที่เราต้องการปลูกฝังหรือไม่ แล้วจึงค่อย ๆ ดักเตือนด้วยคำพูดดี ๆ อาทิเช่น

- ประมุข เธอทำรายงานได้ดีทีเดียวนะจ๊ะ นอกจากเธอมีข้อมูลอย่างสมบูรณ์แล้ว เธอยังให้ข้อสังเกตของตัวเองได้ดีอีกด้วย เข็มยอดจ๊ะ
- ดีมาก วิเศษ
- ครูอยากบอกพวกเธอว่า ครูรู้สึกภูมิใจในตัวเธอจริง ๆ พานไหว้ครูที่จัดทำสวยงามมาก แสดงว่า ห้องนี้นักเรียนให้ความร่วมมือกันดี และมีความรับผิดชอบมาก ๆ

หากครูจะลงข้อผิดพลาดถึงสมัยเป็นนักเรียน เราก็จะพบว่าตัวเราเองก็ชอบให้ครูชมมากกว่าตำหนิเหมือนกัน การสรรเสริญยกย่องและการชมเชย จึงเป็นเครื่องมือสากลอันสำคัญที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและการรู้คุณค่าตนเอง (Self Esteem)

อย่างไรก็ดี มีข้อพึงระวังในการใช้วิธีการยกย่องชมเชย ดังนี้

1. ควรกล่าวชมเรื่องที่เป็นจริง อย่าแสลงแกล้งชม อย่าชมเกินความจริง และควรชมด้วยความจริงใจ

2. ไม่ควรชมในสิ่งที่ใคร ๆ ก็ทำได้ หรือสิ่งที่ปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีแล้ว เช่น การทำความสะอาด ส่งการบ้าน ฯลฯ ควรจะหาโอกาสที่นักเรียนแสดงความคิดสร้างสรรค์ ทำงานรายนุคคลได้ดี การยกย่องพวกเขาอย่างนี้ถือว่าครูได้ฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดด้วยตนเอง ไม่คอยแต่ทำตามผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง ถ้าคิดกล้าทำ และที่สำคัญครูช่วยเสริมแรงให้กำลังใจต่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนแต่ละคนไปพร้อมกันด้วย ครูต้องคำนึงเสมอว่าไม่ควรชมเชยนักเรียนเพราะพวกเขาทำอะไรถูกต้องใจท่าน แต่ควรยกย่องสรรเสริญเขา เพราะเขาเป็นตัวของเขาเอง

7. การแก้ไขและการวิจารณ์ข้อบกพร่อง (Correction and Negative Feedback)

การวิจารณ์ข้อบกพร่องเพื่อแก้ไขมีความคล้ายคลึงกับการยกย่องชมเชยในประเด็นที่บอกให้นักเรียนทราบว่าเขาทำถูกหรือผิด เป็นการบอกเด็กว่า พฤติกรรมของเขาไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่ควรปฏิบัติอีก ส่วนการชมเชยแสดงว่าครูพึงพอใจ อยากให้นักเรียนกระทำอีก โดยรวมถึงข้อมูลที่

ครูเตรียมไว้ให้นักเรียน เพื่อให้พวกเขาทราบว่าที่ไม่ถูกต้องนั้น ผิดตรงไหน อย่างไร หรือขัดกับกฎระเบียบ ยกตัวอย่างเช่น

- เมื่อนักเรียนพูดสอดแทรกขึ้นมาขณะเพื่อนคนหนึ่งกำลังตอบคำถามของครู ครูควรกล่าววิจารณ์ข้อบกพร่องว่า

- ไม่น่ารักเลยนะจ๊ะที่พูดสอดแทรกมาอย่างนี้ (แสดงจริยธรรม)

- เธอทำไม่ถูกนะคะ

- ไม่ทราบว่าสัญญา ตั้งใจหรือไม่เมื่อเธอใช้คำพูดว่า “ชอบใจ” กับอาจารย์คณิตศาสตร์เมื่อสักครู เธอควรใช้คำว่า “ขอบคุณ” กับครู หรือบุคคลที่มีคุณวุฒิ วิทยุติ สูงกว่าเธอจะ

- นี่แน่ะ สมควร เธอน้อยใจทำไม เธอมีคุณค่า ควรยอมรับนับถือตัวเองมากกว่านี้

- เมื่อนักเรียนตะโกนเรียกชื่อเพื่อนในห้อง ครูเตือนว่า “นี่เธอต้องการอะไร ควรยกมือขออนุญาตครูก่อน เชื้อฟังระเบียบของห้องเรียนด้วย”

- เธอทำไม่ถูกที่แสดงกิริยาต่ออาจารย์ฝึกสอนไปอย่างนั้น เธอควรมีมารยาทและพูดจาสุภาพ

8. การตัดสินและการให้รางวัล การให้คะแนน การประกวด และการประเมินค่า (Rewards and awards, Grades, Contest and Prizes)

การตัดสินและการให้รางวัล (Rewards and awards)

นอกจากคำชมแล้ว หนทางที่จะปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมอย่างเห็นได้ชัด อีกทางหนึ่ง คือการตัดสินและการให้รางวัลนักเรียน ผู้มีค่านิยมหลักหรือค่านิยมตามเป้าหมาย นอกจากนี้ยังช่วยเสริมแรงให้นักเรียน โดยเร้าความสนใจให้ประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมอันเป็นที่พึงปรารถนาของทุกคนอีกด้วย

การให้รางวัลและสิทธิพิเศษ จะให้ต่อเมื่อทุกคนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ทำเสร็จสมบูรณ์ตรงตามลักษณะที่ต้องการ เช่น

- ตั้งใจทำงาน

- มีความรับผิดชอบ

- มีความพากเพียรพยายาม

- มีความภาคภูมิใจในงาน

รางวัลที่ให้ครูควรดูความเหมาะสมต่อวัยของนักเรียน เช่น

- ให้สมุดหรือหนังสือ
- ประกาศยกย่องหน้าแถว
- มอบหมายให้เป็นผู้ช่วยครู
- ให้ขนม

ฯลฯ

ในโรงเรียนควรให้รางวัลเมื่อนักเรียนมีคุณลักษณะดังนี้

- บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น
- เป็นนักเรียนที่มีมารยาทดี
- เรียนดี เป็นนักกีฬา นักดนตรี
- มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ช่วยงานสวัสดิการ โรงเรียน หรือชุมชน

ฯลฯ

รางวัลที่ให้จะมีลักษณะดังนี้

- ป้ายประกาศผู้มีเกียรติคุณ (Wall of Fame) โดยไม่จำกัดจำนวนชื่อ
- เลี้ยงอาหาร หรือจัดงานเลี้ยงผู้ทำดีเหล่านั้น
- มอบเกียรติบัตร
- มอบเหรียญ

ฯลฯ

การให้คะแนน (Grades)

การให้คะแนน เป็นวิธีการปลูกฝังค่านิยมที่ได้ผลดี โรงเรียนทั่วไปนิยมใช้วิธีนี้เพราะนอกจากจะเป็นรางวัลแล้วยังใช้เป็นการเสริมแรงสำหรับผู้ที่มีค่านิยมในทาง สูงงานหนัก ขยัน มีวิริยะอุตสาหะ ทำงานดี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ครูควรบอกจุดประสงค์ให้ชัดเจนก่อนให้คะแนน ต้องทำอะไร เช่น ทำการบ้านถูกต้องเรียบร้อยส่งตรงเวลา มีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ตั้งใจทำงาน เป็นต้น

การประกวด (Contest)

การประกวดเป็นการดึงให้นักเรียนทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างมีเป้าหมายและได้รางวัล การประกวดจัดเป็นการปลูกฝังค่านิยมได้อย่างหนึ่ง เพราะเป็นการค้นหาสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน (Whatever it is) การแข่งขันกันเรื่องค่านิยมหรือจริยธรรม แสดงให้เห็นถึงความสำคัญความคิดนักเรียน และการปลูกฝังค่านิยม

ตัวอย่างที่ครูจะจัดให้นักเรียนประกวดแข่งขันกันได้ เช่น

- เรียงความ
- โต้วาที
- แต่งบทกวี
- เล่นกีฬา
- เล่าเรื่อง
- งานศิลปะ
- คนตรี

ครูต้องมีเป้าหมายว่าต้องการปลูกฝังค่านิยม จริยธรรมเรื่องใด เช่น ครูต้องการเน้นค่านิยม ความเมตตากรุณาในห้องเรียน ครูก็ประกาศให้มีการประกวดและมีรางวัลให้ผู้ที่เขียนเรียงความ เขียนบทกวี เล่าเรื่อง หรือวาดภาพที่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ได้ดีที่สุด โดยครูอาจแบ่งรางวัลให้ตามประเภทของงาน เช่น เรียงความ บทกวี ภาพวาด ฯลฯ อาจมีรางวัลที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 และรางวัลชมเชย

การประเมินค่า (Prizes)

การประเมินค่า มีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ การตัดสินในแต่ละเรื่อง เช่น

- ของขวัญต่าง ๆ ลูกบอลล์ หนังสือ เครื่องคิดเลข
- เหรียญ เข็มกลัด กระดุม
- ประกาศนียบัตร
- ตัวเครื่องบิน

ฯลฯ

การให้รางวัลและคะแนน เป็นการเน้นรางวัลภายนอก (Extrinsic Reward) มากกว่าการโน้มน้าวภายใน (Intrinsic Motivation) การทำให้นักเรียนต้องการชนะเพียงแต่รางวัลนั้นเป็น

การทำลายคุณค่าของบุคคลอื่น แต่หากครูใช้เป็นแนวทางหนึ่งในอีกหลายแนวทางเกี่ยวกับการศึกษาค่านิยม การให้รางวัลก็จะช่วยให้นักเรียนพัฒนานิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นได้

9. ระเบียบข้อบังคับ (Rules)

โรงเรียนมีระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อควบคุมให้นักเรียนจำนวนมากเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ทำให้ครูและนักเรียนรักษากฎ วินัย และรู้ขอบเขตข้อจำกัดของตนว่าจะไรควรทำ หรือไม่ควรทำ

ระเบียบ ข้อบังคับ มีความสำคัญต่อการศึกษา ค่านิยมและจริยศึกษา ดังนี้

1. บอกถึงค่านิยมของผู้ตั้งกฎเกณฑ์และต้องการให้นักเรียนมีค่านิยมอย่างนั้น

เน้นความเคารพเชื่อฟัง

ห้ามพูดข้างหลังครูหรือพูดตะ โจนข้ามหัวครู

เน้นการยอมรับผู้อื่น

ห้ามพูดสอดแทรกกลางคัน

เน้นความสะอาด

ห้ามทิ้งสิ่งของ หรือขยะในสนาม

ฯลฯ

2. บอกค่านิยมทางอ้อมด้วยการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดค่านิยม โดยการปฏิบัติตามข้อห้ามจนเป็นนิสัย

สถาบันศึกษาทุกระดับควรมีกฎระเบียบและข้อบังคับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่โรงเรียนต้องการ

ข้อควรสังเกตในการวางกฎเกณฑ์

1. ควรเขียนระเบียบและกฎเกณฑ์ในรูปบอกเล่า เช่น

(State the rule in positive terms)

✓ ยกมือขึ้นก่อนพูด

✗ ห้ามตะ โจน

- ✓ ปฏิบัติต่อคนอื่นด้วยความนับถือ
- ✗ ห้ามทะเลาะ ชกต่อย

2. ควรเขียนอย่างชัดเจน

ครูเขียนอธิบายให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

3. อธิบายเหตุผลของกฎระเบียบของโรงเรียนด้วย

การอธิบายถึงกฎระเบียบของโรงเรียน เป็นการเตรียมตัวให้นักเรียนเข้าใจกฎหมายของสังคมได้

4. ควรมีกฎเกณฑ์จำนวนจำกัด ไม่ควรมีมากจนเกินไป

5. ครอบคลุมเตือนนักเรียนให้ระลึกถึงกฎระเบียบตามโอกาส

6. ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง

7. ให้นักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางกฎเกณฑ์ด้วย

10. เกณฑ์ (Requirements)

เกณฑ์ หมายถึง งานที่นักเรียนต้องทำเพื่อให้บรรลุจุดหมาย เช่น สอบผ่าน เลื่อนชั้นจบการศึกษา เกณฑ์ของโรงเรียนตั้งขึ้นเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตามค่านิยมที่โรงเรียนหวังไว้

ตัวอย่างเกณฑ์ที่โรงเรียนตั้งขึ้นเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ และการศึกษาค่านิยม

1. ตั้งใจเรียน ทำงานหนัก
2. เรียน ได้ดี มีคุณภาพ
3. ช่วยเหลือชุมชน
4. พละทานมัธยมนุรักษ์
5. สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (Life Skills)
6. ครอบครัวยุติธรรม
7. การทำงานกลุ่ม

11. การสาบาน (Pledges)

ในสมัยโบราณนิยมให้มีการสาบานเพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงค่านิยมความภักดีของกลุ่ม เช่น พิธีถวายคำสัตย์ปฏิญาณ พิธีสาบานตนต่อธงชัยเฉลิมพล พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ฯลฯ การสาบานนิยมทำกันในรูปพิธีกรรมเพื่อความหวังและความศักดิ์สิทธิ์

หลายศาสนา มีคำกล่าวสาบานเพื่อแสดงความเชื่อมั่น ศรัทธา ขณะที่หลายองค์กรที่นิยมใช้คำสาบานเพื่อแสดงความเป็นพวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกัน วิธีนี้กลายเป็นวิธีที่มีความสำคัญที่สุดในการบีบคั้นของบุคคล และเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นอย่างลึกซึ้งพิสดารระหว่างสมาชิกให้เกาะติดกันอย่างเหนียวแน่นกับค่านิยมของกลุ่ม

12. พิธีกรรมต่าง ๆ และขนบธรรมเนียมประเพณี (Ceremonies, Rituals and Traditions)

คนในหลายวัฒนธรรมใช้การจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นหนทางสืบทอดค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โรงเรียนก็มักจะใช้แนวทางเหล่านี้ในการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมแก่นักเรียนของคนบ้าง

ครูบางคนคิดหาคำพูดเพื่อใช้เป็นประเพณีในการสอน

1. เวลาสร้างความอบอุ่น

เพื่อให้นักเรียนเกิดความอบอุ่นในความเอาใจใส่ของครู ครูอาจใช้ช่วงเวลาสั้น ๆ เมื่อนักเรียนเข้าห้องเรียนตอนเช้า หรือก่อนจะสอนแต่ละวิชา โดยครูใช้คำถามว่า

- ใครต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้างจ๊ะ เพื่อว่าเธอจะได้เรียนอย่างมีความสุขตลอดวันนี้
- พวกเธอมีใครไม่สบายหรือเปล่า บอกครูได้นะไม่ต้องเกรงใจ เธอจะได้ไปห้องพยาบาล
- ใครอยากจะถามเกี่ยวกับบทเรียนที่ครูสอนคราวที่แล้ว ก็เชิญถามได้นะจ๊ะ ไม่ควรเก็บข้อสงสัยไว้

2. เวลาแสดงความชื่นชมยินดี

ครูบางคนอาจปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน หรือทุกสัปดาห์ ที่จะมีเวลาที่ครูและนักเรียนได้แสดงออกถึงความชื่นชมยินดีต่อกัน หรือระหว่างนักเรียนกับนักเรียนก็ได้ การกระทำคำพูด ของกันและกันอันเป็นที่ประทับใจก็ควรแสดงออกมาให้รู้

3. เวลาแสดงความคิดเห็น

ครูอาจมีเวลาพิเศษในแต่ละสัปดาห์สำหรับนักเรียนจะได้อภิปรายเรื่องต่าง ๆ คู่กัน ฟัง ช่วงเวลาเช่นนี้เป็นโอกาสที่นักเรียนจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมการรักอิสระไม่ขึ้นอยู่กับผู้อื่น ตลอดจนการมีจิตใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย

4. เวลาร้องเพลง

ครูระดับอนุบาลและประถมศึกษาามีประเพณีการจัดร้องเพลงตอนเช้าก่อนเรียน หรือก่อนโรงเรียนเลิก เพลงที่นำมาร้องจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยม จริยธรรม เช่น ครอบครัว ความรัก การดูแลเอาใจใส่ มิตรภาพ การทำงานร่วมกัน

สมัยโบราณ ครูจะนำบทดอกสร้อยมาให้นักเรียนท่องพร้อมกันทั้งห้อง หรือจัดประชุมเด็กไว้พระสวดมนต์ แล้วร้องเพลงพร้อมกันทั้งโรงเรียน เพลงที่ร้อง เช่น เพลงรักชาติไทย เพลงกราวกีฬา เพลงสยามมานุสติ เป็นต้น จบด้วยเพลงสรรเสริญพระบารมีดังกึกก้องไปในหมู่บ้าน ทุกวันศุกร์

5. การปรบมือ (Applause)

ครูนิยมนบอกนักเรียนให้ทำเป็นประเพณีว่า เมื่อเพื่อนในชั้นเรียนออกมารายงาน ทำกิจกรรม หรือช่วยงานอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งยากให้สำเร็จ หรืองานที่ค่อนข้างเสี่ยง นักเรียนในห้องจะปรบมือให้เกียรติ ผู้ที่ได้รับการแสดงความยินดีเช่นนี้จะมีแรงเสริมในการทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อไป

ยังมีวิธีการอื่น ๆ ที่ครูอาจใช้ให้เหมาะสมกับเป้าหมายของตนเอง สภาพห้องเรียน และเวลาได้ ดังเช่น

1. พิธีมอบรางวัล
2. งานวันเด็ก
3. งานวันครู
4. งานวันแม่ งานวันพ่อ
5. งานวันปิดภาคเรียน
6. งานวันต้อนรับน้องใหม่

ฯลฯ

13. ใช้วิธีปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม เดือนละเรื่อง

มีโรงเรียนที่จัดให้มีการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมเดือนละหนึ่งเรื่องสลับหมุนเวียนกันไป แต่ละเดือนครูทุกคนทุกวิชาจะต้องร่วมมือกันในการปลูกฝังค่านิยม จริยธรรมอย่างเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ทำตารางการปลูกฝังค่านิยม ดังนี้

ตารางการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม ปี 2540 ของโรงเรียน

เดือน	หัวข้อค่านิยม	กิจกรรม	ครูทุกหมวดวิชา
พฤษภาคม	ความเมตตากรุณา	ประกวดคนรักสัตว์ ในชั่วโมงกิจกรรม	ครูทุกหมวดวิชาพบปะหารือแบ่งหน้าที่แต่ละ
มิถุนายน	มิตรภาพ	เขียนเรียงความ	หัวข้อเพื่อให้สัมพันธ์
กรกฎาคม	ความซื่อสัตย์	ประกาศหน้าแถว	กับวิชาที่ตนสอน เพื่อ
สิงหาคม	ความกตัญญูกตเวทิตา	.....	สนับสนุนหัวข้อ
กันยายน	ความดูแลเอาใจใส่	.....	ค่านิยมและจริยธรรม
ตุลาคม	เปิดเทอม	.....	
พฤศจิกายน	ความรับผิดชอบ	.....	
ธันวาคม	ความรักชาติ	.....	

14. ห้องสมุดช่วยพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม

ห้องสมุดมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมได้อย่างดียิ่ง โดยจัดหาหนังสือเอกสารและข้อมูลของแต่ละหัวข้อค่านิยมที่ครูให้นักเรียนค้นคว้าหรือที่ครูต้องการใช้ให้พร้อมสอดคล้องตามหลักสูตร นอกจากนี้ห้องสมุดยังเป็นสถานที่จัดนิทรรศการหรือจัดแผ่นป้ายเผยแพร่ค่านิยมและจริยธรรมได้อย่างดี

15. โครงการพัฒนาค่านิยมโดยให้นักเรียนทำโครงการ

เรื่องทำให้โลกน่าอยู่ขึ้น

- ช่วยเหลือเพื่อน
  - อุทิศสิ่งของแก่มูลนิธิ
  - ทำให้โรงเรียนน่าอยู่
  - ช่วยงานบิดามารดา กระทำดีต่อท่าน
- ฯลฯ

จากการบ้านที่ครูมอบให้ เมื่อนักเรียนเริ่มปฏิบัติโครงการ พวกเขาจะเกิดความรู้และเริ่มปลูกฝังจริยธรรม ค่านิยม ขณะที่เขากระทำตามโครงการทำโลกให้น่าอยู่ขึ้น

16. สอนประวัติศาสตร์ของชาติไทย

วิธีการสำคัญวิธีหนึ่งที่จะปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม ให้แก่เยาวชนไทย คือ ความสามารถในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยนั่นเอง

ความเป็นมาของชาติไทยมาจากความกล้าหาญ ความสามารถ ความอดทน ความเสียสละ และความรักศักดิ์ศรีในแผ่นดินของบรรพบุรุษไทยทุกคนทั้งหญิงและชาย

ดังนั้น จากประเด็นสำคัญของการศึกษาค่านิยมและการศึกษาจริยธรรม จึงต้องเน้นลักษณะประวัติศาสตร์ของชาติไทย ดังนี้

1. เข้าใจหน้าที่พลเมือง และความรับผิดชอบต่อแผ่นดินไทยในฐานะผู้รับมรดกจากบรรพบุรุษ

2. สร้างทัศนคติ และทักษะ เพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

3. ปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม ความกล้าหาญ ความอดทน ความเสียสละ ความสามัคคี ความอ่อนน้อมผ่อนปรน

เรื่องที่สอนในประวัติศาสตร์จึงควรให้สอดคล้องกับการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม ตัวอย่างเช่น

1. การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1, 2 (การแตกความสามัคคี, ความอ่อนแอ)

2. การกู้ชาติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ความสามัคคี, ความกล้าหาญ อดทน)

3. การกู้ชาติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ความกล้าหาญ อดทน ความเพียร)

4. การเศรษฐกิจสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ความมัธยัสถ์ ขยัน)

5. ประวัติศาสตร์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระปิยมหาราช (การรับเทคโนโลยีตะวันตกมาใช้ในประเทศ การรู้จักผ่อนปรน)

6. ประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบัน

ฯลฯ

การสอนประวัติศาสตร์ ตลอดจนถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ก็เพื่อปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม แก่เยาวชนของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามัคคี ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นแกนสำคัญ

17. การใช้สัญลักษณ์ (Symbols)

สมาคม สโมสร โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถาบันต่าง ๆ จะมีรูปสัญลักษณ์แสดงถึงกลุ่มคนของตน จึงน่าสนใจที่จะนำเรื่องนี้มาพิจารณาว่า สัญลักษณ์เหล่านั้นแสดงถึงอะไร มีหลายสถาบันที่ใช้สัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงประวัติความเป็นมา ชื่อ ความเชื่อ ความฉลาด เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ประเทศไทย ธงชาติไทยมีสีน้ำเงิน ขาว และแดง เป็นสัญลักษณ์ของ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีรูปนกอินทรี ซึ่งหมายถึง วิสัยทัศน์ ธนู หมายถึง ความเข้มแข็ง และกิ่งมะกอก หมายถึง ความสงบ

ประเทศแคนาดา มีรูปใบไม้ ซึ่งหมายถึง ความเป็นเอกภาพและความภาคภูมิใจที่เป็นดินแดนร่ำรวยทรัพยากรธรรมชาติ

ประเทศญี่ปุ่น มีรูปดวงอาทิตย์ แสดงความเป็นผู้นำ

ฯลฯ

จากสัญลักษณ์ที่แสดงถึงองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถทำให้คนเกิดความรู้สึกได้ เช่น หากใครนำธงชาติไทยไปเผา หรือทำลาย คนที่ได้พบเห็นจะรู้สึกว่าถูกดูหมิ่นดูแคลน ซึ่งยอมรับไม่ได้ สัญลักษณ์จึงเป็นค่านิยมซึ่งคนทั้งหลายยอมรับและศรัทธา

ในการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม ครูจึงนำเรื่องสัญลักษณ์มาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนได้ เช่น

- ให้แต่ละคนคิดสัญลักษณ์ของตนเอง
- ช่วยกันหาสัญลักษณ์สำหรับห้องเรียน
- จัดประกวดตราสัญลักษณ์ของโรงเรียน สมาคม เขต เป็นต้น

18. ป้ายประกาศ (Poster)

ป้ายประกาศเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์การปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดทำได้ง่าย ไม่น่าแปลกใจที่การโฆษณาขายสินค้า และการหาเสียงของนักการเมืองจึงนิยมใช้วิธีติดป้ายประกาศเพื่อชักจูง โน้มน้าวจิตใจ สาธารณชนต่อแนวคิดและพฤติกรรมของตน

ป้ายประกาศสามารถทำให้เกิดหรุ นำชม เพื่อส่งเสริมค่านิยมและจริยธรรมที่ต้องการปลูกฝังได้ ครูอาจทำเป็นอุปกรณ์ สื่อการสอน ชุดการเรียนได้ เมื่อปี พ.ศ.2538 ที่กรุงเทพมหานคร มีป้ายโฆษณาปักอยู่ตามถนนทั่วไป จุดประสงค์ของผู้จัดทำคือ ชักชวนให้ผู้ใช้รถใช้ถนนในกรุงเทพมหานครปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด เพื่อลดสภาพรถติด ป้ายเหล่านั้นมีข้อความเชิงโฆษณา เช่น

พี่ขออย่าทับหนุ มีรูปม้าลาย หมายความว่า รถไม่ควรจอดทับทางม้าลาย
เสียบคราวนี้พี่ไม่ว่า เสียบคราวหน้าพี่จับแน่ หมายความว่า ไม่ควรแซง
ลูกใครหว่า มีรูปเด็กกำลังปีนรั้วกันถนน หมายความว่า ห้ามถนนบนทางข้ามหรือสะพานลอย

จากแนวคิดนี้ ครูจึงอาจนำไปใช้ให้เหมาะกับค่านิยมและจริยธรรม ที่ต้องการจะปลูกฝัง ซึ่งอาจใช้ได้ตั้งแต่ระดับโรงเรียนจนถึงระดับชาติ

19. คำขวัญ คำคม คำพังเพย สุภาษิต

หาประโยคหรือวลีสั้น ๆ มีความหมายง่าย ไม่ค่อยลึ้ม ติดไว้ตามสถานที่ที่นักเรียนผ่านและอ่านได้ เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหงเขียนป้ายคำขวัญไว้ที่ประตูทางเข้าออก และที่อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงว่า

“ตั้งใจศึกษา นูชาพ่อขุน สนองคุณชาติ”

“เปลวเทียนให้แสง รามคำแหงให้ทาง”

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง เขียนไว้บนอาคารเรียนว่า “ความรู้คู่คุณธรรม”

โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ พิมพ์ไว้ที่ปกสมุดนักเรียนว่า “ศึกษาคี มีวินัย ใจเมตตา ใฝ่หาคุณธรรม เลิศล้ำการงาน”

นอกจากนั้น วัด สถานศึกษา สำนักงาน ต่างก็เขียนคำคม คำขวัญ คำพังเพย และสุภาษิต ไว้

ที่วัดธารน้ำใส หรือสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่านพุทธทาส ได้สร้างโรงมหรสพทางวิญญาณขึ้น ในตึกนี้ประกอบไปด้วย รูปภาพ และคำสอนที่คัดเลือกมาจากลัทธิศาสนาต่าง ๆ ติดไว้ให้คนเข้าไปอ่าน เพื่อศึกษาหาความรู้

วัดที่ปฏิบัติธรรมหลายแห่งนำพุทธภาษิตพร้อมคำแปลเขียนไว้เพื่อคัดเตือนคนที่เข้าวัด

คำเหล่านั้นแสดงถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม จริยธรรม คุณธรรมและศีลธรรม แอบแฝงอยู่ในทุก ๆ คำ ครูอาจนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อค้นหาความเชื่อของนักเรียนได้โดยให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่ม หรือรายบุคคลดังต่อไปนี้

1. ให้นักเรียนคิด เขียน คำขวัญ สำหรับห้องเรียน โรงเรียน เขต จังหวัด ไปจนถึงประเทศ
2. สมมติว่าเราจะเตรียมคำขวัญไว้เขียนให้กลุ่มฝั่งศพตัวเอง จะเขียนว่าอย่างไร
3. ประกวดคำขวัญ คำพังเพย คำคม ฯลฯ เป็นครั้งคราวตามโอกาส ฯลฯ

20. อบรมหน้าแถว

หน้าแถวเป็นศูนย์รวมที่นักเรียนและครูทุกคนพบกันตอนเช้า ก่อนที่จะแยกย้ายกันไป ตามห้องต่าง ๆ หน้าแถวจึงเป็นที่ควรจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมมากที่สุด แต่ผู้จัดต้องมีการวางแผนและคัดเลือกค่านิยมและจริยธรรมที่เหมาะสม ไม่ซ้ำซากและใช้เวลามากจนเกินไป เพราะอากาศร้อน นักเรียนอาจเบื่อหน่ายและจะทำให้ให้นักเรียนไม่อยากเข้าแถวหน้าเสาธงได้ กิจกรรมสั้น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง

- ประกาศรายชื่อผู้กระทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นตัวอย่าง เช่น แสดงความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความรับผิดชอบ เป็นต้น
- ขอบคุณที่นักกีฬา ห้องเรียน ผู้แทนนักเรียน ฯลฯ ที่นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน
- จดหมายชมเชยจากชุมชนที่มีต่อคนในโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือด้านต่าง ๆ
- แสดงความเสียใจต่อการสูญเสียเพราะไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ เช่น ถูกทำร้ายเพราะหนีผู้ปกครองเที่ยวกลางคืน
- ฝากคติพจน์ประจำวัน หรือแนวคิดให้นักเรียน โดยการอ่านคำพูด คำคม คำขวัญ พุทธภาษิต ฯลฯ
- ถ้าใกล้กับวันสำคัญที่โรงเรียนต้องหยุดราชการ ก็สรุปเรื่องราวสั้น ๆ ให้นักเรียนรำลึกถึงวันนั้น ๆ หน้าแถวด้วย เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งถือเป็น “วันพ่อ” และ “วันแม่” วันสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันรัฐธรรมนูญ ฯลฯ

21. ให้อธิบายคำถามทางจริยธรรม

คำถามทางจริยธรรมใช้เพื่อกระตุ้นนักเรียนให้คิดถึงผู้อื่น นอกเหนือไปจากความสนใจของตัวเอง รู้จักวิเคราะห์ความคิด การกระทำของคนอื่น เพื่อเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ตัวอย่างคำถามค่านิยม

1. การกระทำของเธอช่วยเหลือมีผลกระทบต่อผู้อื่น หรือมีผลต่อผู้อื่นด้วยหรือไม่
  2. ถ้าผู้อื่นทำตามตัวอย่างของเธอ ควรจะมีสัมพันธภาพอย่างไร
  3. จะทำให้โรงเรียนน่าอยู่ขึ้นไหมถ้าทุกคนเห็นด้วยกับเธอและปฏิบัติตามอย่างเธอ
  4. อะไรถูกควรปฏิบัติ
  5. มันยุติธรรมแล้วหรือ
  6. หากคุณไม่มีส่วนได้เสียกับกิจการนั้น คุณรู้สึกอย่างไร
  7. หากคุณไม่รู้จักและเกี่ยวข้องกันเป็นส่วนตัว คุณจะมีความรู้สึกแตกต่างไปกว่านี้ไหม
  8. คุณจะรู้สึกเช่นไร ถ้าคุณเป็นฝ่ายตรงกันข้าม
  9. คุณจะชอบไหม ถ้าจะมีใครปฏิบัติต่อคุณอย่างนั้น
  10. ผู้ปกครอง บิดามารดา กฎหมาย หรือศาสนาของคุณบอกว่าทำอย่างนี้ ถูกต้อง
ละหรือ
  11. จิตได้สำนึกเตือนคุณว่าอย่างไรบ้าง
  12. ถ้าคุณตกอยู่ในสถานการณ์อย่างนั้น ต้องการให้เรื่องจบลงด้วยความบริสุทธิ์
ยุติธรรม คุณจะตัดสินใจอย่างไร
- ฯลฯ

ถ้าครูคอยถามนักเรียนอยู่ตลอดเวลา ว่า

เธอคิดอย่างไรสำหรับเรื่องนี้.....

มีอะไรในใจหรือ.....

เธอจะหาทางออกอย่างไรดี.....

นักเรียนก็จะเริ่มมองคนอื่นนอกจากตัวเอง ในทำนองเดียวกันหากครูตั้งคำถามเพื่ออธิบายค่านิยม จริยธรรม บ่อย ๆ นักเรียนก็จะเกิดความคิดทบทวนว่า การปฏิบัติของเขามีผลกระทบต่อคนอื่นหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่คนเราจะต้องมาองรอบ ๆ ตัวก่อน การตัดสินใจว่า ถูก-ผิด ยุติธรรม-ไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ยังช่วยเขาพัฒนาอุปนิสัยการใคร่ครวญ ตามตนเอง

ซึ่งก่อให้เกิดความมีสติ-สัมปชัญญะด้านค่านิยม และจริยธรรม เมื่อมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น เขาจะตั้ง
สิ่งที่เขาปฏิบัติจนเคยชินนั้นมาใช้

การใช้คำถามทางค่านิยมและจริยธรรมอาจใช้ได้เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มหรือ
สมมติสถานการณ์ขึ้นมา แล้วตั้งคำถามให้นักเรียนตอบ เช่น

โรจน์ เป็นเจ้าของศูนย์การค้า ทักษิณ เพลาร้านตนเองเพื่อต้องการเงินประกัน ครูตั้ง
คำถามว่า โรจน์ทำผิดหรือถูก ถ้าเจ้าของร้านทุกคนทำอย่างนี้ อะไรจะเกิดขึ้น สมมติว่าเธอเป็น
เจ้าของบริษัทประกันภัยเธอทำอย่างไร ครูอาจใช้คำถามนำเพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดด้านค่านิยม
คุณธรรมว่า อะไรผิด อะไรถูก ด้วยตัวเอง

22. สมมติโอกาสทางจริยธรรมแล้วดูว่านักเรียนจะอย่างไร

ชีวิตคนอาจต้องพบกับเหตุการณ์ที่ต้องตัดสินใจ บางครั้งสถานการณ์บังคับหลีกเลี่ยง
ไม่พ้นที่จะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างดีกับเลว ถูกกับผิด โดยเฉพาะในเวลาที่ถูกเพื่อนฝูง
กดดันมาก ๆ อาจทำให้เยาวชนลืมนำค่านิยมและจริยธรรมที่ตนเองยึดถือไปเลยก็มี ดังนั้น ครูจึง
ควรสมมติสถานการณ์ให้นักเรียนฝึกการตัดสินใจเพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมทางอ้อม
ครูและนักเรียนในห้องจะช่วยกันป้อนความคิด เพื่อหาข้อสรุป หลักเกณฑ์ทางค่านิยมและจริยธรรม
แล้วจะได้ติดเป็นนิสัยในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

การจะสมมติสถานการณ์ให้นักเรียนเป็นเรื่องสำคัญที่ครูต้องคิดเลือกว่า ควรจะใช้
สถานการณ์ใด เพื่อต้องการปลูกฝังค่านิยมอะไร และสิ่งที่ครูไม่ควรลืมนำคือคำถามว่า นักเรียนจะทำ
อย่างไร ครูควรให้โอกาสนักเรียนได้คิดสมมติตนเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์เพื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นจริง
และหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ

ตัวอย่างเช่น

- มีหนุ่มหน้าตาดีคนหนึ่งที่ยังไม่เคยพบมาก่อน ชวนให้เธอขึ้นรถ แล้วจะไปส่ง
บ้าน เธอจะอย่างไร
- พบกระเป๋าเงิน พร้อมเงิน บัตรประชาชน และบัตรธนาคารบนถนน เธอจะทำ
อย่างไร
- ในห้องเรียน เพื่อนขอลอกการบ้าน เธอจะอย่างไร
- เธอจะอย่างไรถ้าเห็นเพื่อนทุจริตการสอบ

- ถ้าเธอไปเที่ยวที่ R.C.A. (Royal City Avenue) บนถนนพระรามเก้า ได้พบกับเพื่อนชายที่เธอแอบสนใจเขามานานแล้ว ได้คุยกันถูกใจ เขาขอเธอให้ออกไปเดินรำกัน หลังจากนั้นเขาดึงนุหรือชักได้ก็ขามาให้เธอลองสูบบุหรี่ เธอบอกเขาไปว่า “ไม่ละคะขอบคุณ” เขาเลยบอกเธอว่า เขามีผู้หญิงอื่นที่สนใจเขามาก ถ้าเธอไม่ยอมรับร่วมสนุกกับเขา เขาก็จะไปหาผู้หญิงคนใหม่ เธอจะอย่างไร
  - พี่ชายของเธอทะเลาะวิวาทกับนักเรียนช่างกล วันหนึ่งพี่ชายขโมยปืนของพ่อมาฝากไว้ที่ห้องนอนของเธอ หลังจากนั้น 2-3 วัน เขามาขอปืนเพื่อจะออกไปพบกับคู่วิวาท เธอจะอย่างไร
- ฯลฯ

จากเหตุการณ์สมมติ และจากคำถาม “เธอจะอย่างไร” ครูควรถาม

1. นักเรียนรายบุคคล
2. แล้วแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน
3. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อตกลงกันว่าจะอย่างไร
4. อภิปรายทั้งห้องว่าส่วนมากเห็นว่าควรทำอย่างไร

อาจเป็นไปได้ที่นักเรียนอาจหาข้อสรุปโดยใช้ คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม กฎหมาย ความปลอดภัย หรือเหตุผลอื่น มาช่วยในการคิด พิจารณา ครูควรคำนึงว่าคำตอบอาจมีหลายคำตอบ โดยสรุปนักเรียนควรได้เรียนรู้และใช้กฎเกณฑ์ทางคุณธรรมและจริยธรรม

ครูควรช่วยสนับสนุนความเข้าใจจริยธรรมซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติ และจะเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

23. สอนจริยศาสตร์ (Teach Ethics)

ถ้าจริยธรรมเป็นวิชาย่อยของค่านิยม และบอกความถูก ความผิด ความควรและไม่ควร ดังนั้น จริยศาสตร์ก็เป็นสาขาย่อยของจริยธรรมอีกชั้นหนึ่ง (Kirschenbaum 1995, 120) การสอนจริยศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1. แนวคิดทางจริยธรรม
2. ความเป็นมาของจริยธรรม
3. ปัญหาทางจริยธรรม

4. กิจกรรมและแบบฝึกหัด

จุดหมายของการสอนจริยศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนเข้าถึงจริยธรรม หรือหลักในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม

24. สอนให้นักเรียนมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

การเห็นอกเห็นใจเป็นความรู้สึกสำคัญต่อเยาวชนและคนทั่วไป ครูจึงควรส่งเสริมให้เกิดลักษณะนิสัยเช่นนี้แก่นักเรียน นักจิตวิทยา Carl Rogers ได้อธิบายความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นว่า “Sensitive Understanding of another persons internal frame of reference” หรือในโรงเรียนหมายถึง การรับทราบกระบวนการทางการศึกษาและการเรียนรู้ของนักเรียน (Awareness of the way the process of education and learning seems to the student)

คนบางคนฝึกหัดไม่ยากที่จะให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น แต่ทุกคนควรเรียนรู้ให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น วิธีการต่อไปนี้ครูอาจนำมาใช้ได้เพื่อฝึกให้เด็กมีความเมตตากรุณาและความเป็นมนุษย์เพิ่มมากขึ้น คือ

1. ทักษะการฟัง (Listening)

การฟังเพื่อความเข้าใจความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ของบุคคลอื่นเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง คนจะเห็นใจคนอื่นได้ก็ต่อเมื่อเขาฟังความคิดเห็นและมีความรู้เกี่ยวกับคนคนนั้นชัดเจน

2. ความรู้สึก (Sensitivity Modules)

เป็นการมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ตรง เช่น ช่วยดูแลเด็กปัญญาอ่อนในสถานสงเคราะห์ ช่วยเหลือคนชราตลอดวันในสถานสงเคราะห์คนชรา หรือลงมือทำอย่างอื่นจริง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความรู้สึกบุคคลที่เราได้สัมผัสโดยตรง

3. การแสดง (Role Playing)

ครูให้นักเรียนแสดงละครตามบทที่ครูกำหนด เช่น บทบาทของผู้ร้าย หัวขโมย เจ้าทุกข์ ครอบครัวเจ้าทุกข์ ตำรวจ ผู้พิพากษา อัยการ โดยนำเรื่องมาจากหนังสือพิมพ์ หรือจากประวัติศาสตร์ วรรณคดี นวนิยาย ฯลฯ ก็ได้

แต่ละครบทจะมีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน นักเรียนแต่ละคนเมื่อสวมบทบาทใดก็ ต้องมีความรู้สึกเช่นบทนั้น เมื่อแสดงจบบทบาทครูต้องนำบทบาทเหล่านั้นมาอภิปรายเพื่อค้นหาว่า

บทบาทของแต่ละคนให้ผลกระทบต่อสังคมอย่างไรบ้าง การวิเคราะห์ความประพฤติปฏิบัติของตัวละครจะนำไปสู่บทสรุปทางค่านิยมและจริยธรรมได้ในที่สุด

4. การฝึกแสดงบทบาทสมมติ

บทบาทสมมติให้สีสันมากกว่าบทบาทละคร นักเรียนต้องใช้เวลาในการค้นคว้าแต่ละบทบาทมากกว่า และสามารถให้เกี่ยวข้องกับนักเรียนในห้องมากกว่าการแสดงละคร ครูอาจกำหนดให้นักเรียนแสดงบทบาทของคนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในสังคม เช่น ครู พ่อค้า แม่ค้า กรรมกร ผู้แทนราษฎร นักธุรกิจ นักการธนาคาร ฯลฯ แล้วให้เวลานักเรียนเหล่านั้นไปศึกษาหาความรู้แต่ละอาชีพที่ตนได้รับมอบหมายให้เข้าใจ บางคนอาจต้องไปสัมภาษณ์กับบุคคลในแต่ละสาขาอาชีพ เพื่อความเข้าใจถึงความรู้สึกอันแท้จริงและชัดเจน ในระหว่างการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ของแต่ละคนนั้น ครูอาจเรียกนักเรียนมาประชุมเพื่ออภิปราย ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนเข้าใจบทบาทของตัวเองถูกต้องตามความจริง จากการแสดงบทบาทสมมตินี้ นักเรียนจะเริ่มเข้าใจคนแต่ละอาชีพดีขึ้น นอกจากนั้นยังเรียนรู้กฎหมายการปกครองเพิ่มมากขึ้น

5. อ่านจากหนังสือ

วิธีที่ดีและประหยัดเวลาอีกวิธีหนึ่งคือ ครูให้นักเรียนอ่านเรื่องที่ครูเลือกสรรแล้วว่าเกี่ยวข้องกับภาระใจของคนอื่น เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน เพื่อเข้าใจบทบาทของนางวันทอง อ่านสามก๊กตอนโจโฉแตกทัพเรือ เพื่อเห็นใจกวนอูผู้ซื่อสัตย์

25. ทาวิธีให้นักเรียนรู้คุณค่าของตนเอง (Self-Esteem)

ครูควรหาวิธีชักจูง ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดและรู้สึก รู้คุณค่าของตัวเองและรักษาความรู้สึกนั้นเอาไว้ วิธีที่จะรักษาอารมณ์อย่างนั้นได้ก็คือการไม่ยอมรับคำพูด และกิริยาอาการที่สื่อแสดงว่าเป็นการดูถูกตนเอง และต้องพยายามเร้าความคิดด้วยการรับเอาคำพูดและพฤติกรรมที่ จะสร้างความรู้ค่าของตนให้เกิดขึ้น

ข้อแนะนำมีดังนี้

1. ตั้งความหวังในตัวนักเรียนให้สูง ช่วยเขาให้เขาเชื่อถือในตัวเขาเองให้ได้
2. สนับสนุนนักเรียนด้วยการมอบหมายงานที่ทำทาบความสามารถแก่พวกเขาเพื่อให้ทำได้สำเร็จ และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความสำเรีงนั้น
3. หาข้อดีของนักเรียนให้พบ ให้กำลังใจด้วยคำชมสิ่งที่เขากระทำได้ดีจริง ๆ นั้น

4. หลีกเลี่ยงการทำให้นักเรียนเสียใจ โดยการตำหนิว่ากล่าวด้วยคำพูดหรือท่าทาง เช่น “น้ำหน้าอย่างเธอไม่มีวันจะทำได้สำเร็จ ครูไม่เชื่อถือเธอ...” ฯลฯ เหล่านี้สร้างความคับแค้นใจแก่นักเรียนมากกว่าการส่งเสริม

5. หากกิจกรรมที่สร้างการรู้คุณค่าของตนเองและความเป็นตัวของตัวเองให้นักเรียน กิจกรรมมี 2 ประเภท คือ

1. วิธีสร้างกำลังใจ ด้วยการเสริมแรงด้านบวก มีวิธีการดังนี้

ก. ด้วยการพูด

- ครูประทับใจการกระทำ หรือ.....ของนักเรียน
- ครูดีใจจริง ๆ ที่เธอทำงานเรียบร้อยดีมาก
- ครูคิดไม่ถึงว่านักเรียนของครูจะเก่งขนาดนี้

ฯลฯ

ข. ด้วยกิจกรรม

- จัดทำให้นักเรียนเขียนระบายความรู้สึกตนเองในกระดานที่เตรียมไว้
- ส่งคำชมเชย หรือข้อความ ข่าวดสาร จากครูแก่นักเรียนหรือจากเพื่อนถึงเพื่อนเป็นการส่วนตัว เช่น เขียนโน้ต เขียนโทรเลข จดหมาย ผนังของส่ง
- ให้นักเรียนวาดภาพ หรือเขียนชื่อนักเรียนผู้ที่มีน้ำใจ ผู้ที่เอาใจใส่ดูแลห้องเรียน ผู้ที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ลงในสมุดลับของแต่ละคน แล้วส่งครู

2. จัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักจัดการเรื่องของตัวเองด้วยความรู้คุณค่าของตนเอง

ดังนี้

- เข้าใจถึงจุดเด่นและคุณภาพของตนเอง
- ขอมรับจุดเด่นและจุดด้อยที่มีในตนเอง
- มีจุดหมายที่ดีในชีวิต

ฯลฯ

26. การจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรของชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีกิจกรรมบังคับ เช่น กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมยูทากาชาด กิจกรรมผู้นำเพื่อประโยชน์ และ กิจกรรมเลือกเสรี ซึ่งหมวดวิชาต่าง ๆ จัดให้นักเรียนเลือกกลุ่มตามความต้องการ

กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทางกาย สติปัญญา จิตใจและ ศิลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคม ให้มีความเจริญก้าวหน้า ความ สงบสุข และความมั่นคงของประเทศชาติ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะที่ต้องการ (กระทรวง ศึกษาธิการ 2533, 219)

สมมติปัญหาแล้วให้นักเรียนหาทางเลือกว่าตนควรจะทำอย่างไร

ปัญหา

เพื่อนบ้านจ้างให้นักเรียนซึ่งบ้านอยู่ใกล้กัน 2 คน ตัดหญ้าใน สนาม นักเรียนทั้งสองช่วยกันทำงานอย่างดีและเสร็จภายใน 1 ชั่วโมง เจ้าของบ้านให้รางวัลคนละ 100 บาท อีกสามวันต่อมาเจ้าของบ้านหลัง นั้นให้รางวัลเพิ่มอีก 60 บาท เพราะเขาชอบใจการทำงานที่เรียบร้อยของเด็กทั้งสอง ถ้าเธอเป็นคนรับเงินมา เธอจะทำอย่างไร

1. ก. แบ่งเงินกับเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน
ข. เก็บไว้คนเดียว
ค. บอกเพื่อนว่าได้เงินเพิ่ม แต่ขอเก็บไว้คนเดียว เพราะเหตุผล.....
ง. แบ่งให้เพื่อนอีก 10 บาท อีก 50 บาท เก็บไว้คนเดียว
2. หากเจ้าของบ้านบอกว่าขอมอบเงินพิเศษนี้แก่เธอคนเดียว
ก. เธอจะบอกเพื่อนอีกคนใหม่ว่าเธอได้เงินพิเศษ
ข. เธอจะอธิบายให้เพื่อนฟังหรือไม่ว่าเธอเก็บเงินไว้คนเดียว เพราะเหตุใด
ค. เธอยังคงแบ่งเงินครึ่งหนึ่งให้เพื่อนอยู่ดี
ง. หรือเธอจะทำอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้

3. หากเธอรู้สึกว่าเขาทำงานหนักกว่าเพื่อนอีกคน การเก็บเงินไว้คนเดียวจะมีผลอย่างไรหรือไม่
4. หากเพื่อนอีกคนได้รับเงินเดือนจากคุณพ่อ-คุณแม่ของเขา ขณะที่เธอไม่ได้รับ สิ่งนี้สำคัญหรือไม่กับการตัดสินใจที่จะเก็บเงินไว้แต่เพียงผู้เดียว

27. การเล่นเกมกีฬา

การเล่นเกมกีฬาเป็นเครื่องมือสำคัญอีกวิธีหนึ่งที่จะปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมแก่นักคิด
ทุกวัย ดังเนื้อเพลง

(สร้อย)

ฮิมฮิมฮิมฮิม

ฮ่าฮ่า ฮ่าฮ่า

แก๊งกอล์ฟเลส

ผลของการฝึกตน

กีฬากีฬาเป็นยาวิเศษ

กีฬากีฬาเป็นยาวิเศษ

ทำคนให้เป็นคน

เล่นเกมกีฬาสากลตะลึง

พวกเรานักกีฬาใจกล้าหาญ

คราวชนะรุกใหญ่ไม่รีรอ

(สร้อย)

ร่างกายกำยำล่ำเลิศ

แข็งแรงทรหดอดทน

(สร้อย)

ใจคอมั่นคงทรงศักดิ์

รู้แพ้รู้ชนะรู้ถ้อย

(สร้อย)

ไม่ชอบเอาเปรียบเจียบแข่งขัน

มีส่วนร่วมตัวเบือเหลือกำลัง

(สร้อย)

เล่นรวมกำลังกันทั้งพวก

ไม่ว่างานหรือเล่นเป็นไม่กลัว

เชี่ยวชาญชิงชัยไม่ย่อ

คราวแพ้ก็ไม่ท้อถอยพินทุ

กล้ามเนื้อก่อเกิดทุกแห่งหน

ว่องไวไม่ย่อระย่อใคร

รู้จักทีหนที่ไล่

ไว้ใจกันทั่วทั้งรักซัง

สู้กันซึ่งหน้าอย่าลับหลัง

เกลียดชังการเล่นเห็นแก่ตัว

เอาชัยสะดวกมิใช่ชั่ว

ร่วมมือกันทั่วก็ไชโย

จากเพลงกราวกีฬาของพระยาธรรมศักดิ์มนตรี แสดงให้เห็นว่า กีฬาช่วยปลูกฝังคนให้ มีน้ำใจอดทน ให้ความร่วมมือ ไม่เอาเปรียบกัน มีน้ำใจ เป็นต้น โรงเรียนจึงควรจัดกีฬาเพื่ออบรม บ่มนิสัยนักเรียนให้มีคุณสมบัติที่ต้องการ

.....การทำงานยากลำบากกว่าการเรียน การเรียนนั้นเรียนตามหลักสูตร หรือเรียนวิชา
ต่างๆ ตามที่ทางมหาวิทยาลัยจัดลำดับให้ แต่การทำงานไม่มีหลักสูตรวางไว้ จำจะต้องใช้ความริ
เริ่มและความคิดพิจารณาด้วยตนเอง ในอันที่จะทำสิ่งใด อย่างไม่รู้จักพิจารณาใช้
ให้ถูกช่อง ถูก โอกาส ถึงมีวิชาอยู่ ก็ไม่เป็นผลแก่งานและแก่ตัวนัก...

พระบรมราชาบาทฯ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 3 กรกฎาคม 2512

สรุป

วิธีการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม เป็นการรวบรวมค่านิยมที่ควรปลูกฝังแก่เยาวชนหรือนักเรียนที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดาได้เสนอแนะไว้ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นข้อสรุปร่างข้อตกลงที่ผู้นำด้านค่านิยมและจริยธรรมจาก 29 ประเทศ ได้ร่วมกันแสดงข้อคิดเห็นไว้ 8 ข้อด้วยกัน ส่วนที่สำคัญคือกิจกรรม และวิธีการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม 27 หัวข้อ นำเสนอเพื่อครูจะได้คัดเลือกนำไปใช้ส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมในโรงเรียนและในสังคมให้มีประสิทธิภาพและประสพผลดี ด้วยความเชื่อของผู้เขียนที่ว่านักพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม จำต้องเป็นนักปลูกฝังที่สามารถเป็นผู้นำทางการจัดวิธีการปลูกฝังและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของนักเรียน และตัวครูเอง

มะม่วงยังไม่แก่พอกับมันไม่สุก

คนที่อินทรีย์ยังไม่แก่ คือคนยังไม่มีความพร้อมที่จะรับสอน
สอนยังไงก็ไม่สำเร็จ

เสฐียรพงษ์ วรรณปก แปลจาก

พุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า

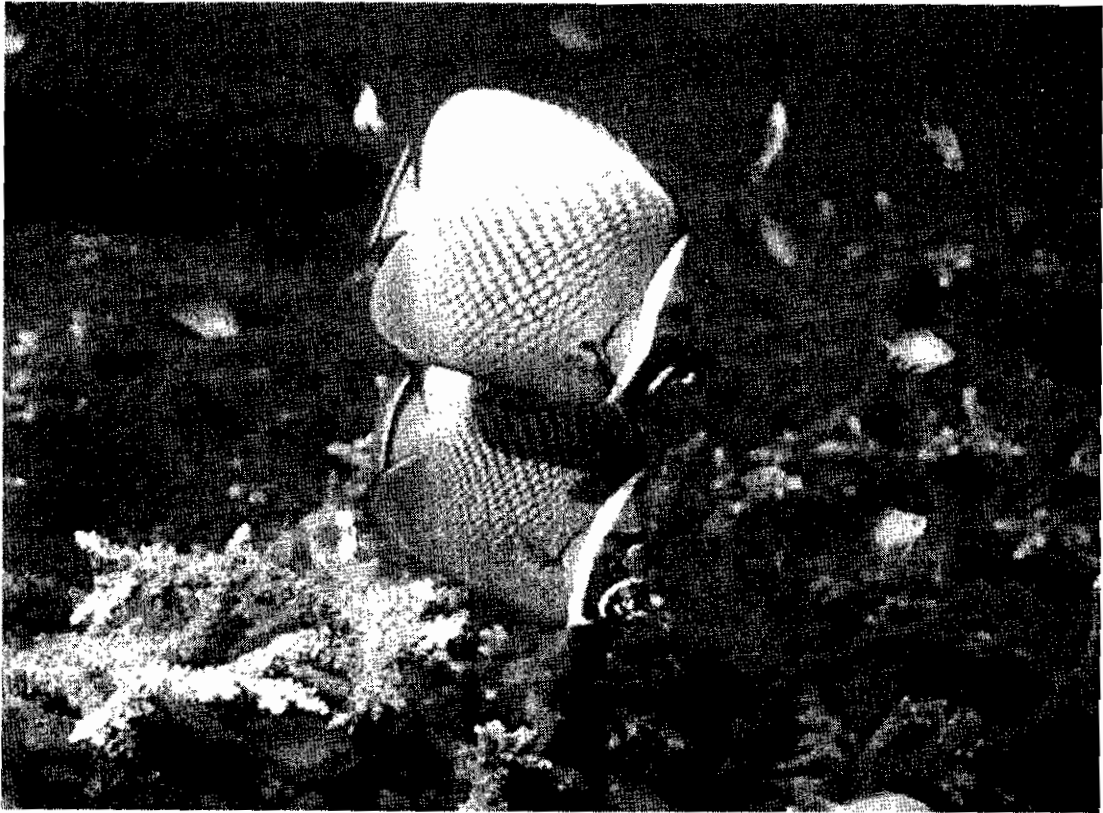
คำถามท้ายบท

1. ระบุค่านิยมที่ควรปลูกฝังแก่นักเรียนในโรงเรียนของประเทศแคนาดา และสหรัฐอเมริกา ประเทศละ 5 ค่านิยม
2. อธิบายคุณลักษณะของเยาวชนที่มีจริยธรรมให้เข้าใจพร้อมยกตัวอย่าง
3. แนะนำวิธีการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม พร้อมคำอธิบาย 3 วิธี

สิ่งที่จะสร้างความเป็นนักวิชาชีพก็คือความรู้ เมตตาธรรม และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

คำกล่าวของคุณหญิงอัมพร มีสุข
จากหนังสือวิชาการวิวัฒน์ 49 ปี กรมวิชาการ หน้า 11

...คนเราเมื่อมีความรู้ความสามารถที่ดีเป็นทุนรอนอยู่จะไม่มีวันอับจน ย่อมหาทางสร้างตัวสร้างฐานะให้ก้าวหน้าได้เสมอ ข้อสำคัญในการสร้างตัวสร้างฐานะนั้นจะต้องถือหลักค่อยเป็นค่อยไป ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและความพอเหมาะพอดี ไม่ทำเกินฐานะและกำลัง หรือทำด้วยความเร่งรีบ. เมื่อมีพื้นฐานแน่นหนารองรับพร้อมแล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้น ตามต่อกันไปเป็นลำดับ. ผลที่เกิดขึ้นจึงจะแน่นอน มีหลักเกณฑ์เป็นประ โขชน์แท้และยั่งยืน...

พระบรมราชาบาทฯ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

วันที่ 18 ธันวาคม 2540